
ELŐSZÓ

Óri Péter

Vannak életművek, amelyek önmagukért beszélnek, és az előttük tisztelgő kötetek sem szorulnak hosszú előszóra. Ha a reménybeli Olvasó veszi a fáradságot, és megnézi Faragó Tamás válogatott műveinek bibliográfiáját a kötet végén, akkor nyilvánvalóvá válik számára, hogy itt is erről az esetről van szó. Hosszú oldalakon keresztül sorakoznak az eldugott helyeken megjelent, sokszor „kőkorszaki” technikával szerkesztett szaktanulmányok, néhány ezekből összeállított tanulmánykötet, bibliográfia, egy rengeteg fáradságos munkával művelhető és ezért kevesek által művelt tudományág sok évtizeden át magányosan munkálkodó képviselőjének életműve. Magyar, angol és német nyelvű tanulmányok. Egymás mellett a KSH Könyvtárának kiadványaiban, a kézművesipari vándorkonferenciák köteteiben vagy a borsodi Levéltári Évkönyvben megjelent írások és a sok ezerszer idézett, a szakma alapművének tekintett cambridge-i tanulmánykötetben vagy a családtörténet meghatározó, referált folyóirataiban közölt tanulmányok. Egy Cambridge-ben, Párizsban vagy Göttingában ismert és elismert életmű darabjai, amelyek magyar változatai nemegyszer az említett hazai kiadványokban jelentek meg. Szaktanulmányokról van szó, nem ismeretterjesztő művekről, tankönyvekről, az irdatlan méretű életmű szinte kizárólag ezekből áll. Egy olyan ember munkájának gyümölcsei, aki sokszor magánéletének megpróbáltatásait is munkába temetkezve próbálta átvészelni. „Nem valami fényes a helyzet mostanában, ez kifejezetten kedvez az adatbevételnek, legalább nem kell gondolkodni.” Ha az idézet nem is pontos, az elmúlt tizenhét esztendő során a kötet szerkesztője nem egyszer hallott efféléket az Ünnepelettől. És itt megint érdemes egy kitérőt tenni. A szakma, a történeti demográfia legnevesebb hazai képviselőjéről van szó, akit messze földön ismernek és elismernek, épp az imént írtuk le ezeket a szavakat. Aki adatbevétellel vigasztalódik. Amiről neves nyugati kollégáinak valószínűleg sejtelmük sincs, ők az írások, előadások, a kutatási eredmények alapján ítélnék.

Ha sejtették volna, hogy ezek az eredmények (vagy legalábbis a többségük) hogyan születtek, akkor vajon milyen elismerésben részesítették volna hősünket?

Az egyik fontos dolog, amit Faragó Tamás életművéről tudni kell, hogy az egy olyan tudományterület művelése során született, amelyen csak irgalmatlan mennyiségű munkával lehet eredményt elérni. Ezt a világ szerencsésebb pontjain egész kutatócsoportok, tanítványok hada, egymást követő generációk egymásra épülő erőfeszítései produkálják, az adatbevitelt pedig erre a célra alkalmazott segéderők végzik. Tamás életében ez nem, vagy csak ritkán adódott, munkájának jelentős része valóban az ő erőfeszítéséből született, az első tollvonástól (billentyűleütéstől) az utolsóig. Mint ahogy a bibliográfia is mutatja, szerzőtársat is ritkán vett maga mellé. Ez persze fakadhat az ember személyes habitusából, de jelzi az együttműködésre méltó társak hiányát is a szűk tudományterületen. Újra csak e sorok írójának személyes tapasztalata: mikor életében először lépett a szakterület egyik fellelgvárának, a párizsi INED-nek falai közé, ott a magyar történeti demográfia művelői közül csak „az Andorka és a Faragó” neve volt ismerős. És jelentős részben a közös, cambridge-i családtörténeti tanulmány révén. Ha tehát együttműködött valakivel, az nem akárki volt, és az eredmény is önmagáért beszél. Mégis sokszor úgy érezhetjük, mintha egy 17. századi református professzor kelt volna életre benne, akit Cambridge-ben vagy Leydenben megsüvegelnek, talán ha ott marad, messzebb jut, és nagyobb elismerésben részesül, de ő makacsul itthon próbálkozik. És persze jut elismerés itthon is: professzorság itt, igazgatói állás amott, tanulmánykötet, nyertes pályázatok, de az igazi jutalmat mintha a határon túl kapná csak meg. Mintha ott értenék és értékelnék igazán. Ott számít mértékadónak. Ott történt meg többször, hogy e sorok íróját különböző konferenciákon úgy konferálta föl a „chair”, hogy onnan jött, ahol Andorka és Faragó alkotott/alkot. És ha ebben a szakmában számít valami, akkor ez az. Várnak tőled valamit, mert ahonnan jöttél, ott már előtted mások tettek egyet és mást. Az Olvasó tehát ne csak az életmű méreteit csodálja, de lássa a belefektetett munkát, és tudjon a sikerekről (az igaziakról), amit ezzel elérték.

A másik, amiről nem szabad elfeledkeznie, csak a bibliográfia alaposabb tanulmányozásával érhető meg. A témák többször változnak, lényegében felölelik a történeti demográfia és a családtörténet minden fontos aspektusát. A kutatás terepe is gyakran megváltozott, a kutató kacskaringós életpályáját és érdeklődésének változásait követve. De értsük meg jól, alapos emberrel van dolgunk, nem eggyel a mindenhez értő sarlatánok közül. Ha egy téma érdekelni kezdi, akkor töviről hegyire utánajár. Ha a Buda környéki falvak népesedéstörténete, társadalma foglalkoztatja, akkor először tisztázni próbálja a történeti régió fogalmát, eltöpreng a társadalmi rétegződés kérdésén, mivel a család- és háztartásszerkezet problémája áll figyelme

előterében, meg akarja ismerni és ismertetni a családdal, rokonsággal kapcsolatos egyébként aligha áttekinthető irodalmat. Ha járványtörténetet szándékszik írni, akkor áttekinti az emberi társadalmakat érintő katasztrófák teljes skáláját. És ha át akar tekinteni valamit, meg is teszi. „Most erről már nem írnék, mert csak 1990-ig (2000-ig stb.) ismerem a vonatkozó irodalmat.” Az ember az ilyesmit először hajlamos nem komolyan venni. Hiszen annyian írnak olyasmiről, aminek semeddig sem „ismerik az irodalmát”, meg hát lehet ma valaminek „ismerni az irodalmát”? De ha Faragó Tamást jobban megismeri az ember, rájön, nem tréfál. Tényleg „ismeri az irodalmát”, és tényleg tudja, hogy meddig ismeri. És tényleg arról ír, amit ismer. És ezért olvasni is érdemes.

Mi, a kötet szerzői, olvastuk őt. Nem „ismerjük” persze az életművét abban az értelemben, ahogy ő ezt a fogalmat használja. De mindannyian sokat merítettünk abból, amit megismerhettünk. És mindannyiunkat személyes emlékek sokasága fűz hozzá, legyünk akár idősebb, vagy fiatalabb kollégái, barátai és tanítványai. Azért ragadtunk most tollat, hogy kifejezzük elismerésünket, hálánkat és barátságunkat. Ennek kifejezése e kötet, hibái is jó szándékból fakadnak, reméljük, hogy az Ünnepelet nem a saját magával szemben megszokott szigorral olvassa majd sorait.

Budapest, 2014. november

Óri Péter